

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-2.54>РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ І.С. КІРКОВСЬКОЇ «МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ФУТУРАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ»¹

REVIEW OF I.S. KIRKOVSKA'S MONOGRAPH "LINGUAL OBJECTIVATION OF THE CATEGORY OF FUTURE IN THE MODERN FRENCH LANGUAGE"

Куварова О.К.,

orcid.org/0000-0002-2925-3648

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри загального та слов'янського мовознавства
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У мовознавчих дослідженнях другої половини ХХ – початку ХХІ століть увагу лінгвістів сконцентровано на вивченні змістового аспекту мови, її, так би мовити, когнітивних потенцій, шляхом з'ясування через мовні явища прихованих механізмів та структур людської свідомості.

Неабиякий інтерес дослідників у цьому разі викликають фундаментальні функціонально-семантичні та онтологічні категорії з власними складними структурами та різнорівневими можливостями реалізації, до яких, на нашу думку, належить і категорія футуральності. Проблема поняттєвих категорій як цілісного явища, співвідношення понять «граматична категорія» і «функціонально-семантична категорія», їх лінгвального статусу знайшли належне розв'язання в рецензованій монографії.

Концепція І.С. Кіркоської чітко сформульована й витримана впродовж усього дослідження з опертям на значний фактичний матеріал. Пропоноване дослідження має чітку структуру, у якій гармонійно поєднано теоретичні положення із комунікативно-прагматичним та дискурсивним аналізом категорії футуральності на матеріалі франкомовного дискурсу.

Попри появу поодиноких праць, присвячених вивченню мовної репрезентації категорії футуральності, дотепер вона зберігає досить дискусійний статус у граматичній системі французької мови, лишаючи чималий простір для дослідницького пошуку.

Сфокусованість на розмежуванні двох мовних сутностей – футуральності та проспективності, що утворюють взаємозв'язок родового та видо-

вого порядку і постають, відтак, поняттєвими полікомпонентними структурами, а також поєднання традиційного канону, що реалізується шляхом використання засадничих принципів практичної, семантичної та функціональної граматики, і методологічних принципів основ теорії психосистематики є виправданими і своєчасними через накопичення теоретично виважених і апробованих дослідницькою практикою знань у царині граматики.

Монографічна праця І.С. Кіркоської «Мовна об'єктивація категорії футуральності в сучасній французькій мові» в цьому розумінні є, на наше переконання, однією із вдалих спроб наблизитися до теоретичного осмислення або переосмислення універсальності категорії футуральності та її ментальних сфер на матеріалі французької мови.

Актуальність монографії визначають декілька важливих чинників, а саме: відсутність спеціальних праць, у яких категорія футуральності постає як самостійна, модусна, функційно-семантична категорія французької мови, що має впорядковані засоби свого вираження та системний характер, а також потреба переосмислення термінопоняття футуральність поряд із такими категоріями, як модальність, аспектуальність і темпоральність.

Якщо спробувати визначити основну ціннісну ознаку рецензованої праці, то її можна було б кваліфікувати як оригінальне авторське потрактування категорії футуральності у термінах модусного характеру останньої, її семантичного зв'язку з категоріями модальності, персуазивності та ствердження. Позитивно характеризує монографію й те, що в ній авторка вивчає досліджувану

¹ Кіркоська І.С. Мовна об'єктивація категорії футуральності у сучасній французькій мові : монографія. Дніпро : Ліра, 2020. 480 с.

категорію в межах теорії психосистематики із застосуванням таких її основних методів, як позиційна лінгвістика, реконструкція мовної системи та моделювання, що й дає змогу І.С. Кірквській реконструювати ментальний процес виникнення футуральності та продемонструвати його пізнавально-зумовлену мовну об'єктивацію, а також ідентифікувати когнітивні механізми франкомовної свідомості, які упорядковують у знаках французької мови поняття футуральності і пояснюють, як ці поняття активізуються в комунікативних актах на різних етапах його осмислення.

Монографія складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, довідкової літератури. У вступі вичерпно представлено тему дослідження та розкрито її актуальність і мету. Структура усіх чотирьох розділів монографічної праці визначена як сформульованими завданнями, так і логікою самої студії.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти дослідження категорії футуральності в сучасній французькій мові» розглянуто концептуально значущі засади вивчення категорії футуральності з позицій філософії, логіки, культурології, природознавства, психолінгвістики тощо; сформульовано визначення термінопоняття футуральності і представлено основні етапи становлення цієї категорії від класичної латини до сучасного стану розвитку французької мови. Зокрема, сфокусовано увагу на стрижневих тенденціях у формуванні категорії футуральності французької мови в онтологічній опозиції простору та часу.

Другий розділ монографії «Мовна репрезентація семантико-функційних засобів експлікованої футуральності в системі французької мови» містить обґрунтування мікрополя семантико-функційних засобів експлікованої футуральності сучасної французької мови. У третьому розділі «Мовна репрезентація семантико-функційних засобів імплікованої футуральності в системі французької мови» визначено та схарактеризовано семантико-функційні засоби імплікованої футуральності сучасної французької мови, що складається з таких мікрополів, як умовність, бажальність і спонукальність, які мають власні ментальні сфери, що передаються одним із граматичних способів французької мови і є морфологізованими засобами майбутнього в бажальному, умовному та наказовому способах. Відзначимо, що особливу методологічну цінність у межах другого та третього розділів представляє дослідження категорії футуральності з позиції теорії психосистематики Г. Гійома.

У четвертому розділі «Мовна реалізація категорії проспективності як складника категорії футуральності» авторка окреслює такі основні два аспекти макрокатегорії футуральності, як внутрішня поняттєва будова власне футуральності та проспективності як її частини, наголошуючи на факті наявності внутрішнього часу розгортання дії, що увиразнюється за допомогою аспектуальності самого дієслова, незалежно від його граматичного значення. У п'ятому розділі «Комунікативно-прагматичні особливості категорії футуральності в різних типах дискурсу французької мови» авторка деталізує функціонування категорії футуральності у чотирьох типах дискурсу французької мови, виокремлюючи різні типи футуральних ситуацій, що закріплені за кожним з них.

У кінці розвідки подано загальні висновки, де представлено узагальнення, що засвідчують результативність обраного дослідницею підходу до аналізу категорії футуральності в сучасній французькій мові.

Ознайомлення з текстом монографії надає можливість стверджувати, що рецензована праця І.С. Кірквської є першою системною й комплексною роботою у цьому напрямі. Без сумніву, її можна віднести до функціонально-змістовних наукових праць у сфері науково-методологічних підходів до дослідження категорії футуральності французької мови, що має власні впорядковані засоби вираження та системний характер.

До пріоритетів рецензованої монографії відносимо також чітко окреслену позицію авторки: аналізуючи відмінні, часом суперечливі підходи до витлумачення різних аспектів футуральності та її видів, І.С. Кірквська аргументовано пояснює той із них, що є теоретичним підґрунтям пропонованої праці. Окремо хочемо позитивно оцінити стиль викладу наукових засад монографії, доступність і зрозумілість мовного відтворення її змісту.

Аналізуючи рецензовану монографію, зупинимось на окремих дискусійних моментах. У четвертому розділі роботи авторка диференціює ментальні сфери категорії футуральності: спонукальність, що виступає центральним семантичним компонентом наказового способу, та ментальну сферу волевиявлення, що представлено в ролі центрального понятійного компоненту бажального способу сучасної французької мови. На нашу думку, такий розподіл є не зовсім виправданим. У цьому разі логічнішим було б уважати їх семантичними синонімами, адже подекуди їх значення перетинаються. У п'ятому розділі подано перелік функцій категорії футу-

ральності, що притаманні кожному окремому типові дискурсу. Цей перелік потребує певних уточнень, зокрема, на нашу думку, семантико-граматична функція категорії футуральності є інтегральною, вона властива будь-якому типу дискурсу, а не лише художньому. Крім того, «формула ввічливості», подана як функція категорії футуральності в офіційно-діловому типі дискурсу є, по суті, не функцією, а етикетним знаком, уживаним в епістолярних текстах.

Висловлені критичні міркування не впливають на загальну високу оцінку монографії, не применшують її науково-практичної вартості, не стосуються її принципових засад, що є теоретично виваженими, переконливо аргументованими, підкріпленими величезним фактичним матеріалом.

Безсумнівно, що книга стане в пригоді науковцям, викладачам, студентам, усім, хто цікавиться актуальними проблемами загального мовознавства та граматики французької мови.